JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
31 päivänä toukokuuta 2016 [1]

Asia C-169/15

Montis Design BV
vastaan
Goossens Meubelen BV

(Ennakkoratkaisupyyntö – Benelux Gerechtshof (Benelux-maiden tuomioistuin))

Tekijänoikeus ja lähioikeudet — Suojan voimassaoloaika — Tekijänoikeuden sammuminen ja uudelleen syntyminen

1. Hoge Raad der Nederlanden (Alankomaiden ylin tuomioistuin) on esittänyt [2] Montis Design B.V:n (jäljempänä Montis) ja Goossens Meubelen B.V:n (jäljempänä Goossens) välisessä oikeusriidassa Benelux Gerechtshofille (Benelux-maiden tuomioistuin) tulkintakysymyksen yhtenäisen Benelux-mallilain muuttamisesta tehdyn pöytäkirjan (jäljempänä pöytäkirja) [3] U §:n 2 momentin, jolla kumottiin kyseisen lain 21 §, soveltamisesta (jäljempänä Benelux-mallilaki).

2. Benelux-maiden tuomioistuin on ennen Hoge Raad der Nederlandenin (Alankomaiden ylin tuomioistuin) esittämään kysymykseen vastaamista esittänyt unionin tuomioistuimelle kolme ennakkoratkaisukysymystä, koska se katsoo oikeusriidan ratkaisun riippuvan direktiivin 93/98/ETY [4] tulkinnasta.

3. Asian taustalla on Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentti, jonka mukaan tekijänoikeuksien haltijat, joiden oikeuksilla suojattiin malleja, menettivät tekijänoikeutensa, jos he eivät tehneet uudistamisilmoitusta. Välittömänä seurauksena tämän muotovaatimuksen noudattamatta jättämisestä oli näiden oikeuksien lakkaaminen.

4. Lakiin kohdistuneen kritiikin ja sen yhteensoveltumattomuuden Bernin yleissopimuksen [5] kanssa seurauksena Benelux-maiden lainsäätäjä kumosi vuonna 2002 Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentin. Kumoamispöytäkirjassa ei kuitenkaan määrätty siirtymäkauden järjestelmästä eikä siinä selvennetty, mitä Benelux-mallilain soveltamisen seurauksena sammuneille tekijänoikeuksille tapahtuu.

1 — Alkuperäinen kieli: espanja.

2 — Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskeva päätös tehtiin 13.12.2013 Benelux-maiden tuomioistuimen perustamisesta ja perussäännöstä 31.3.1965 tehdyn sopimuksen 6 artiklan nojalla.

3 — Protocol houdende wijziging van de Eenvormige Beneluxwet inzake tekeningen of modellen, allekirjoitettu Brysselissä 20.6.2002.

4 — Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta 29.10.1993 annettu neuvoston direktiivi (EYVL 1993, L 290, s. 9).

5 — Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskeva Bernin yleissopimus (Pariisin sopimuskirja 24.7.1971), sellaisena kuin se on muutettuna 28.9.1979 (jäljempänä Bernin yleissopimus).

5. Tällä välin direktiivillä 93/98 oli yhdenmukaistettu tekijänoikeuksien voimassaoloaika kaikissa jäsenvaltioissa siten, että niiden suoja-aika ulottui 70 vuoteen tekijän kuolemasta ilman, että haltijoiden täytyisi esittää ”uudistamisilmoituksia” tai täyttää vastaavia muotovaatimuksia. Direktiivissä 93/98 säädettiin lisäksi tietyin edellytyksin jo lakanneiden tekijänoikeuksien syntymisestä uudelleen.

6. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy unionin tuomioistuimelta, miten direktiivi 93/98 vaikuttaa oikeusriitaan. Se haluaa erityisesti tietää, onko tämän direktiivin mukaan (Benelux-mallilaissa asetetun muotovaatimuksen noudattamatta jättämisen vuoksi) sammuneiden tekijänoikeuksien synnyttävä uudelleen, ja jos näin on, mistä päivästä lukien.

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Euroopan unionin oikeus*

7. Immateriaalioikeuksia koskeva jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen lähentäminen toteutettiin pääasiallisesti direktiivillä 93/98, jota on sittemmin muutettu [6] ja joka on kumottu direktiivillä 2006/116/EY, [7] jolla on kodifioitu aikaisemmat versiot.

8. Koska asian tosiseikat ovat ajalta, jolloin direktiivi 93/98 oli vielä voimassa, ja koska lisäksi nykyisin voimassa olevalla direktiivillä ei ole muutettu tämän asian kannalta merkityksellisten artiklojen sisältöä, jäljempänä esitetään kyseisen direktiivin asiaa koskevat säännökset.

9. Direktiivin 93/98 johdanto-osan 11 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Suojelun korkean tason aikaansaamiseksi vastaamaan sekä sisämarkkinoiden vaatimuksia että tarvetta luoda yhteisössä kirjallisen ja taiteellisen luovuuden sopusointuiselle kehitykselle suotuisa oikeudellinen ympäristö olisi tekijänoikeuden suojan voimassaoloaika yhdenmukaistettava 70 vuodeksi tekijän kuolemasta tai 70 vuodeksi siitä, kun teos on laillisesti saatettu yleisön saataville, – –”.

10. Direktiivin johdanto-osan 27 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Yhteisön oikeusjärjestys takaa saatujen oikeuksien sekä oikeutettujen odotusten kunnioittamisen; jäsenvaltioiden on erityisesti voitava säätää, että tietyissä tapauksissa tekijänoikeudet ja lähioikeudet, jotka syntyvät uudestaan tätä direktiiviä sovellettaessa, eivät voi aiheuttaa korvausvelvollisuutta henkilöille, jotka ovat vilpittömässä mielessä alkaneet käyttää teoksia ajankohtana, jolloin ne eivät ole olleet suojattuja”.

11. Direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitetut kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijänoikeudet ovat voimassa koko tekijän elinajan ja 70 vuotta tämän kuolemasta riippumatta päivästä, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville.”

6 — Erityisesti tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2001/29/EY (EYVL 2001, L 167, s. 10).

7 — Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajasta 12.12.2006 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EUVL 2006, L 372, s. 12).

12. Direktiivin 10 artiklan, jonka otsikkona on ”Ajallinen sovellettavuus”, 2 ja 3 kohdassa säädetään seuraavaa:

”2. Tässä direktiivissä säädettyjä suojan voimassaoloaikoja on sovellettava kaikkiin teoksiin ja kohteisiin, joita 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna päivämääränä suojataan ainakin yhdessä jäsenvaltiossa tekijänoikeutta tai lähioikeuksia koskevien kansallisten säännösten mukaan taikka jotka täyttävät direktiivissä 92/100/ETY[8] säädetyt suojan edellytykset.

3. Tämän direktiivin soveltaminen ei vaikuta ennen 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua päivämäärää tapahtuneeseen hyväksi käyttämiseen. Jäsenvaltioiden on annettava erityisesti kolmansien saamien oikeuksien suojaamiseksi tarvittavat säännökset.”

13. Direktiivin 13 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on saatettava tämän direktiivin 1–11 artiklan noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan 1 päivään heinäkuuta 1995 mennessä.”

14. Malleja koskeva yhdenmukaistaminen toteutettiin direktiivillä 98/71/EY,[9] jonka 17 artiklassa säädetään näiden teollisoikeuksien suhteesta tekijänoikeuteen (samanaikaisen suojan periaate)[10] seuraavaa:

”Tämän direktiivin mukaisesti jäsenvaltiossa tai jäsenvaltion osalta rekisteröityä mallia koskevalla oikeudella suojattu malli voidaan suojata myös kyseisen valtion tekijänoikeuslain nojalla siitä päivästä lähtien, jona malli on luotu tai saatettu johonkin muotoon. Kukin jäsenvaltio määrää näin myönnettävän suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden.”

B *Bernin yleissopimus*

15. Vaikka Euroopan unioni ei ole Bernin yleissopimuksen sopimuspuoli, kyseinen yleissopimus sitoo sitä välillisesti Marrakeshissa allekirjoitetun Maailman kauppajärjestön, jonka osapuoli unioni sen sijaan on, perustamissopimuksen liitteessä I C olevan tekijän- ja teollisoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehdyn sopimuksen (TRIPS-sopimus) kautta.[11]

16. TRIPS-sopimuksen 9 artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Jäsenten tulee saattaa lainsäädäntönsä Bernin yleissopimuksen (1971) 1–21 artiklojen ja sen liitteen mukaiseksi. Jäsenillä ei kuitenkaan ole tämän sopimuksen nojalla tuon yleissopimuksen 6 bis artiklassa tarkoitettuja tai siitä johdettuihin oikeuksiin perustuvia oikeuksia tai velvoitteita.”

8 — Vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla 19.11.1992 annettu neuvoston direktiivi (EYVL 1992, L 346, s. 61), sellaisena kuin se on muutettuna 12.12.2006 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2006/115/EY (EUVL 2006, L 376, s. 28).

9 — Mallien oikeudellisesta suojasta 13.10.1998 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EYVL 1998, L 289, s. 28).

10 — Ks. direktiivin 98/71 johdanto-osan kahdeksas perustelukappale.

11 — Euroopan yhteisö hyväksyi sen Uruguayn kierroksen monenvälisissä kauppaneuvotteluissa (1986–1994) laadittujen sopimusten tekemisestä Euroopan yhteisön puolesta yhteisön toimivaltaan kuuluvissa asioissa 22.12.1994 tehdyllä neuvoston päätöksellä 94/800/EY (EYVL 1994, L 336, s. 1).

17. Bernin yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Näiden oikeuksien nauttimisen ja käyttämisen ehdoksi ei saa asettaa mitään muodollisuuksia; oikeuksien nauttimisen ja käyttämisen on oltava riippumattomia siitä, suojataanko teosta sen alkuperämaassa. Tämän vuoksi sekä tämän yleissopimuksen määräysten estämättä määräytyvät täten suojan laajuus sekä tekijän oikeuksien suojaamiseksi käytettävissä olevat oikeuskeinot yksinomaan sen maan lakien mukaan, jossa suojaa vaaditaan.”

C Benelux-maiden oikeus

18. Benelux-mallilain [12] 12 §:n mukaan mallin rekisteröinti on voimassa viisi vuotta rekisteröintihakemuksen päivämäärästä.

19. Benelux-mallilain 21 §:n 1 momentissa säädettiin (ennen sen kumoamista), että taiteellinen malli voidaan suojata samalla sekä tämän lain että tekijänoikeuslakien perusteella, jos molempien soveltamisedellytykset täyttyvät.

20. Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentin mukaan (edelleen ennen sen kumoamista) luonteeltaan selvästi taiteellisen mallin rekisteröinnin poistaminen tai kyseiseen rekisteriin perustuvan yksinoikeuden sammuminen johtaa samalla tähän malliin kohdistuvan tekijänoikeuden sammumiseen edellyttäen, että molemmat oikeudet kuuluvat samalle haltijalle; sammumista ei sitä vastoin tapahdu, jos mallioikeuden haltija esittää 24 §:n mukaisesti [13] erityisen ilmoituksen tekijänoikeutensa säilyttämiseksi. [14]

21. Hoge Raadin katsottua, että kyseinen säännös oli ristiriidassa Bernin yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen kanssa, Benelux-mallilain 21 ja 24 § kumottiin pöytäkirjan U §:llä. [15]

22. Pöytäkirja tuli voimaan 1.12.2003, eikä se sisältänyt siirtymäsäännöksiä tai määräyksiä sillä toteutetun kumoamisen mahdollisesta taannehtivuudesta.

II Oikeusriidan taustalla olevat tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymykset

23. Benelux-maiden tuomioistuin on esittänyt päätöksessään Hoge Raadin (Alankomaiden ylin tuomioistuin) selostuksen asian tosiseikoista, ja tukeudun tässä siihen.

24. Montis on valmistanut huonekaluja Alankomaissa vuodesta 1974. Vuodesta 1983 lähtien se on myynyt Gerard van den Bergin suunnittelemaa Charly-nimistä nojatuolia. Vuonna 1987 van den Berg suunnitteli myös Chaplin-nimisen ruokapöydän tuolin, jonka muotoilu perustui tähän nojatuoliin ja joka tuli niin ikään myyntiin.

25. Van den Berg haki 19.4.1988 muun muassa Charly-nojatuolille ja Chaplin-tuolille kansainvälistä mallirekisteröintiä (nro DM/010786), jonka yhteydessä mallioikeuden haltijaksi ilmoitettiin Montis ja suunnittelijaksi Van den Berg.

26. Van den Berg luovutti vuonna 1990 molempia tuoleja koskevat tekijänoikeutensa Montisille.

12 — Tractatenblad, nro 1966, s. 13.

13 — Lain 24 §:n mukaan 21 §:ssä tarkoitettu ilmoitus oli tehtävä mallia koskevan yksinoikeuden sammumista edeltävän vuoden aikana, ja siitä oli suoritettava sitä koskeva maksu.

14 — Benelux-maiden hallitusten yhteisessä lausumassa uudistamisilmoituksesta (jota julkisasiamies Timmerman siteeraa Benelux-maiden tuomioistuimelle esittämänsä ratkaisuehdotuksen 3.6 kohdassa) todetaan, että ”– – on ollut tarpeen määrätä riittävän ankara seuraamus tällaisen ilmoituksen tekemättä jättämisestä; tekijänoikeus, jota ei ole ilmoitettu, päättyy samaan aikaan kuin mallioikeus, johon se liittyy”.

15 — Ks. alaviite 3.

27. Mallirekisteröinnin viisivuotiskauden päättyessä (eli vuonna 1993) Montis ei ollut tehnyt Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentissa (aikaisempi versio) tarkoitettua uudistamisilmoitusta. Kyseisen säännöksen mukaisesti Montisin tekijänoikeudet ja mallioikeudet sammuivat 18.4.1993.

28. Vuonna 2008 Montis nosti Goossensia vastaan kanteen sillä perusteella, että viimeksi mainittu loukkasi huonekaluliikkeissään tarjoamallaan Beat-tuolilla Montisin Charly- ja Chaplin-tuoleja koskevia tekijänoikeuksia. Goossens vastasi Montisin kanteeseen, että tämän tekijänoikeudet olivat lakanneet, koska se ei ollut tehnyt Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentissa (aikaisempi versio) tarkoitettua uudistamisilmoitusta.

29. Montis vastasi, että sen tekijänoikeudet olivat syntyneet uudelleen sen vuoksi, että Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentti (aikaisempi versio) oli kumottu 1.12.2003. Kumoaminen tapahtui sen mielestä taannehtivasti. Lisäksi se väitti toissijaisesti kyseisten oikeuksien palautuneen taannehtivasti 1.7.1995 lukien eli siitä ajankohdasta lukien, joka vahvistetaan direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdassa, luettuna yhdessä 13 artiklan 1 kohdan kanssa.

30. Hävittyään asian osittain ensimmäisessä oikeusasteessa ja muutoksenhakuasteessa Montis teki kassaatiovalituksen Hoge Raadille (Alankomaiden ylin tuomioistuin), joka lykkäsi asian käsittelyä siihen asti, kunnes Benelux-maiden tuomioistuin olisi ratkaissut sen esittämät kaksi ennakkoratkaisukysymystä Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentin (aikaisempi versio) tulkinnasta.

31. Koska Benelux-maiden tuomioistuin katsoi, että siltä pyydetty vastaus riippuu Euroopan unionin oikeuden (ja erityisesti direktiivin 93/98 10 artiklan, luettuna yhdessä 13 artiklan 1 kohdan kanssa) tulkinnasta, se esitti puolestaan Euroopan unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko suoja-aikaa, joka mainitaan [direktiivin 93/98] 10 artiklassa, luettuna yhdessä 13 artiklan 1 kohdan kanssa, sovellettava tekijänoikeuksiin, jotka aluksi nauttivat kansallisen tekijänoikeuslainsäädännön antamaa suojaa mutta lakkasivat ennen 1.7.1995, koska [Benelux-mallilain] 21 §:n 3 momentissa (aikaisempi versio) tarkoitettuja muotovaatimuksia, erityisesti uudistamisilmoituksen tekemistä, ei täytetty (ajoissa)?

2) Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi:

Onko [direktiiviä 93/98] tulkittava siten, että se on esteenä kansallisen lainsäädännön säännökselle, josta seuraa, että taideteollisen teoksen tekijänoikeus, joka lakkasi ennen 1.7.1995 muotovaatimusten täyttämättä jättämisen vuoksi, katsotaan pysyvästi lakanneeksi?

3) Jos toiseen kysymykseen vastataan myöntävästi:

Jos kyseisen tekijänoikeuden on katsottava kansallisen lainsäädännön mukaan syntyvän tai syntyneen uudelleen, millä hetkellä tämä tapahtuu?”

III Asian käsittely unionin tuomioistuimessa ja asianosaisten lausumat

A *Asian käsittelyn vaiheet*

32. Ennakkoratkaisupyyntö saapui unionin tuomioistuimen kirjaamoon 13.4.2015.

33. Pääasian asianosaiset, Portugalin hallitus ja Euroopan komissio esittivät kirjallisia huomautuksia Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan toisessa kohdassa asetetussa määräajassa.

34. Istunnossa, joka pidettiin 10.3.2016, olivat edustettuina Montis, Goossens ja Euroopan komissio.

B *Yhteenveto esitetyistä huomautuksista*

35. Montisin mukaan Benelux-maiden tuomioistuimen esittämät kysymykset on ulotettava koskemaan direktiivin 98/71 17 artiklaa, ja niihin on vastattava siten, että tämä artikla on esteenä Benelux-mallilain entiselle 21 §:n 3 momentille, minkä vuoksi tekijänoikeudet ovat syntyneet uudelleen 17.11.1998 (eli direktiivin 98/71 voimaantulopäivänä).

36. Montis esittää toissijaisesti, että riidanalainen Benelux-mallilain säännös on tehoton, koska se on vastoin Bernin yleissopimuksen 7 artiklan 4 kappaletta, luettuna yhdessä 5 artiklan 2 kappaleen kanssa, minkä vuoksi sen tekijänoikeudet eivät olleet lakanneet 19.4.1993. Edelleen vaihtoehtoisesti se väittää, että Bernin yleissopimuksen mukaiset velvoitteet kuuluvat direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuihin ”kansallisiin säännöksiin”. Tämän viimeksi mainitun olettaman perusteella se päättelee, että tekijänoikeudet olivat syntyneet uudelleen 1.7.1995, johon mennessä kyseinen direktiivi oli saatettava osaksi kansallisia oikeusjärjestyksiä.

37. Goossens katsoo yhteenvetona, että 1.7.1995 ei ollut enää Charly- ja Chaplin-tuoleja koskevia unionissa suojattuja tekijänoikeuksia, minkä vuoksi ne eivät voineet syntyä uudelleen direktiivin 93/98 vaikutuksesta. Se väittää niin ikään, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöllä (erityisesti tuomiolla Sony Music Entertainment [16] ja tuomiolla Butterfly Music [17]) ei ole merkitystä tämän asian ratkaisun kannalta, koska se koskee tilanteita, joissa riidanalaiset oikeudet oli suojattu toisessa unionin jäsenvaltiossa ja niiden sammuminen johtui suoja-ajan päättymisestä eikä – kuten tässä tapauksessa – muotovaatimuksen noudattamatta jättämisestä.

38. Goossens katsoo lisäksi tuomion Flos [18] osalta, että suoja-ajan yhdenmukaistaminen ei kata sen toteuttamista koskevia menettelytapoja, minkä vuoksi direktiivi 93/98 ei ole esteenä Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentille (aikaisempi versio).

39. Goossensin mukaan Charly- ja Chaplin-tuoleja koskevat tekijänoikeudet ovat syntyneet uudelleen aikaisintaan 1.12.2003, eli päivänä, jona Benelux-mallilain 21 § kumottiin. Oikeusvarmuuden vaatimus estää pitämästä päivämäärää 1.7.1995 näiden oikeuksien uudelleen syntymisen päivämääränä. Se esittää siten, että ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan kieltävästi, jolloin kahteen muuhun kysymykseen ei olisi tarpeen vastata.

40. Portugalin hallitus väittää, että tekijänoikeuksien uudelleen syntymistä koskeva periaate on ristiriidassa direktiivin 93/98 tavoitteiden kanssa, mutta jos unionin tuomioistuin ei hyväksy tätä kantaa, se katsoo, että sammuneet tekijänoikeudet syntyvät uudelleen kyseisen direktiivin mukaisesti riippumatta siitä, mikä on ollut sammumisen syynä, etenkin jos se on ollut ristiriidassa Bernin yleissopimuksen kanssa. Tämän vuoksi se ehdottaa kolmanteen kysymykseen vastattavan, että Montisin tekijänoikeudet ovat syntyneet uudelleen 1.7.1995.

41. Komissio ei yhdy ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kantaan, jonka mukaan tekijänoikeudet syntyvät uudelleen vain tilanteissa, joissa suoja-aika on päättynyt direktiiviä edeltäneen kansallisen lainsäädännön perusteella (jos kansallisessa lainsäädännössä suoja-aika on lyhyempi kuin direktiivin suoja-aika eli 70 vuotta). Komission mukaan oikeuskäytännössä ei anneta mitään merkitystä tekijänoikeuksien lakkaamisen syille, minkä vuoksi direktiiviä 93/98 sovelletaan silloinkin, kun ne ovat sammuneet muotovaatimuksen noudattamatta jättämisen vuoksi.

16 — Tuomio 20.1.2009, C-240/07, EU:C:2009:19.

17 — Tuomio 29.6.1999, C-60/98, EU:C:1999:333.

18 — Tuomio 27.1.2011, C-168/09, EU:C:2011:29.

42. Komissio väittää, että Benelux-maiden tuomioistuin määrittelee virheellisesti tekijänoikeuksien olemassaolon pelkästään kansallisen oikeuden perusteella, koska niiden voimassaoloaikaa säänneltiin kansallisen oikeuden mukaan ennen direktiivin voimaantuloa. Komission mukaan direktiivin 10 artiklan 2 kohdassa annetaan kaksi mahdollisuutta Charly- ja Chaplin-tuoleja koskevien tekijänoikeuksien uudelleen syntymiselle: joko Montis osoittaa niiden olleen voimassa jossakin jäsenvaltiossa 1.7.1995 tai se voi vedota direktiivissä 92/100 annettuun suojaan.

43. Komissio katsoo joka tapauksessa, että Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentti (aikaisempi versio) on ristiriidassa Bernin yleissopimuksen kanssa ja että kyseisessä Benelux-mallilain pykälässä edellytetyn ilmoituksen puuttumiseen perustuvan (tekijänoikeuksien) sammumisvaikutuksen voimassa pitäminen on vastoin paitsi direktiivin 93/98 tavoitteita, myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 17 artiklassa perusoikeutena suojattua omistusoikeutta, joka käsittää teollis- ja tekijänoikeudet. Se ehdottaa siten ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle vastattavan, että direktiiviä 93/98 sovelletaan 1.7.1995 alkaen esillä olevan kaltaisiin tekijänoikeuksiin, jotka ovat sammuneet sen vuoksi, että niiden haltija ei ole noudattanut muotovaatimusta.

IV Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

A *Alustavat toteamukset*

44. Ensimmäisenä toteamuksena viittaan Montisin pyyntöön [19] ulottaa ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu direktiivin 98/71 17 artiklaan, mihin ei mielestäni pitäisi suostua.

45. Vaikka kyse on tunnetuista käsitteistä, muistutan, että SEUT 267 artiklalla luotu menettely on unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisen yhteistyön väline, jonka avulla unionin tuomioistuin esittää kansallisille tuomioistuimille ne unionin oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, joita nämä tarvitsevat ratkaistakseen käsiteltävikseen saatetut asiat. [20] Unionin tuomioistuin on todennut, että sen vuoropuhelu kansallisten tuomioistuinten kanssa käydään menettelyssä, joka ei ole varsinainen oikeudenkäyntimenettely ja jossa asianosaisilla ei ole aloitevaltaa ja heidät vain kutsutaan kuultavaksi. Koska oikeus kysymysten määrittämiseen kuuluu vain kansalliselle tuomioistuimelle, asianosaiset eivät voi muuttaa niiden sisältöä. [21]

46. Hoge Raad (Alankomaiden ylin tuomioistuin) ei ole esittänyt Benelux-maiden tuomioistuimelle yhtään direktiivin 98/71 17 artiklaan liittyvää kysymystä, [22] eikä Benelux-maiden tuomioistuin viittaa tähän direktiiviin ennakkoratkaisukysymyksissään, eivätkä myöskään muut menettelyyn osallistuneet ole viitanneet siihen. Vaikka unionin tuomioistuin voisi periaatteessa muotoilla sille esitetyt kysymykset uudelleen esittääkseen ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle muita arviointia koskevia seikkoja, mielestäni Montisin pyyntöä ei voida hyväksyä, sillä ennakkoratkaisupyynnössä ei ole riittävästi tietoja vastauksen antamiseksi direktiivin 98/71 17 artiklan osalta. Ehdotan näin ollen, ettei asian kohdetta uloteta ennakkoratkaisukysymysten sanamuodon ulkopuolelle.

19 — Ks. edellä 35 kohta.

20 — Ks. tuomio 15.9.2011, Unió de Pagesos de Catalunya (C-197/10, EU:C:2011:590, 16 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

21 — Ks. tuomio 6.7.2000, ATB ym. (C-402/98, EU:C:2000:366, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

22 — Montis väittää kuitenkin huomautuksissaan (s. 2, 5 kohta), että se vetosi Benelux-maiden tuomioistuimelle 21.2.2014 toimittamassaan kirjelmässä tekijänoikeuksiensa uudelleen syntymiseen direktiivin 98/71 17 artiklan perusteella.

47. Toinen toteamus liittyy tuoleja koskeviin Montisin tekijänoikeuksiin, joiden olemassaolo ei ole pääasian oikeudenkäynnissä riidanalainen. Vaikka siinä käsitellään niiden uudelleen syntymistä direktiivin 93/98 nojalla, kumpikaan asianosaisista tai ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole pitänyt epäselvänä, että Charly-nojatuoli ja Chaplin-tuoli täyttivät edellytykset kuuluakseen sekä mallisäännösten että tekijänoikeussäännösten soveltamisalaan Benelux-maiden lainsäädännössä ja direktiivin 98/71 17 artiklassa tarkoitetun samanaikaisen suojan periaatteen mukaisesti.

48. Tällä jälkimmäisellä toteamuksella on jossain määrin merkitystä, sillä yleisellä tasolla ei ole helppoa määrittää, milloin esinettä (tässä tapauksessa tuolia tai nojatuolia) voidaan pitää ”taiteellisena teoksena”, jota on erityispiirteidensä vuoksi suojattava tekijänoikeuden nojalla. Tähän pohdintaan ei ole tarpeen osallistua (ja se riippuu sitä paitsi kunkin esineen omaperäisyydestä ja luovuudesta tehtävistä tosiseikkoja koskevista arvioinneista suhteessa esineen toiminnallisiin vaatimuksiin), koska – toistettakoon – ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa ei ole riidanalaista, että Charly-nojatuoli ja Chaplin-tuoli on suojattu tekijänoikeuksilla. On syytä todeta, että direktiivin 98/71 17 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat ”määrätä näin myönnettävän suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden”, jos niiden lainsäädännössä malleja suojataan tekijänoikeuksilla.

49. Kolmas toteamukseni liittyy ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tapaan muotoilla kysymyksensä. Jäljempänä esitettävistä syistä en usko, että vastaus toiseen kysymykseen riippuu välttämättä myöntävästä vastauksesta ensimmäiseen kysymykseen.

50. Hyväksymättä siten tätä esitetyn sanamuodon mukaista oletettua keskinäistä riippuvuutta aloitan tarkasteluni tutkimalla, voidaanko direktiiviä 93/98 soveltaa esillä olevassa asiassa sen 10 artiklan 2 kohdan tulkitsemiseksi. Tämän tarkastelun perusteella voidaan seuraavaksi arvioida, onko riidanalainen muotovaatimus (Benelux-mallilain entisen 21 §:n mukainen uudistamisilmoitus) direktiivin 93/98 mukainen. Lopuksi on tarvittaessa täsmennettävä, mistä ajankohdasta lähtien pääasian kohteena olevat tekijänoikeudet ovat syntyneet uudelleen.

B *Direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdan tulkinta ja soveltaminen asiassa*

1. Yleisiä huomioita

51. Direktiivin 93/98 johdanto-osan 11 perustelukappaleesta [23] ilmenee, että unionin lainsäätäjä on yhdenmukaistanut tekijänoikeuksien ja tiettyjen lähioikeuksien voimassaoloajan suojelun korkean tason aikaansaamiseksi vastaamaan sekä sisämarkkinoiden vaatimuksia että tarvetta luoda unionissa kirjallisen ja taiteellisen luovuuden sopusointuiselle kehitykselle suotuisa oikeudellinen ympäristö.

52. Siten voimassa oleviksi suoja-ajoiksi, jotka ovat samat koko unionissa, vahvistettiin koko tekijän elinaika ja 70 vuotta tämän kuolemasta sekä kirjallisille ja taiteellisille teoksille että elokuvateoksille tai audiovisuaalisille teoksille [24] ja 50 vuotta esityksestä esittäjien osalta tai tallennuksesta äänitteiden tuottajien osalta. [25]

53. Näiden suoja-aikojen laskemisesta direktiivin 93/98 8 artiklassa säädettiin, että ne oli laskettava 1 päivästä tekijänoikeuden tai lähioikeuden kohteena olevan teoksen luomista seuraavan vuoden tammikuuta.

23 — Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 9 kohta.

24 — Direktiivin 93/98 1 artiklan 1 kohta ja 2 artiklan 1 kohta.

25 — Direktiivin 93/98 3 artiklan 1 ja 2 kohta.

54. Tässä yhteydessä direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdassa otettiin samassa suoja-aikojen yhdenmukaistamisen tarkoituksessa käyttöön sääntö, jonka mukaan tekijänoikeudet palautuvat jäsenvaltioissa, joissa ne olivat jo lakanneet, kahdessa vaihtoehtoisessa tapauksessa: a) jos teoksia suojattiin edelleen 1.7.1995 [26] ainakin yhdessä jäsenvaltiossa tai b) jos ne täyttivät direktiivissä 92/100 säädetyt suojan edellytykset.

55. Taustalla oleva ajatus oli siis se, että tekijänoikeuden henkiin herättämisellä [27] jäsenvaltioissa, joissa teosta ei enää suojattu, yhdenmukaistettiin suoja-aika niin pitkäksi ajaksi, että direktiivissä 93/98 säädetty enimmäisaika saavutetaan. Näin vältettiin vääristymät, joita eri suoja-ajat aiheuttivat tavaroiden vapaalle liikkuvuudelle, palvelujen tarjoamisen vapaudelle ja kilpailulle. [28]

56. Unionin tuomioistuin on jo tarkastellut ensimmäistä vaihtoehtoista edellytystä (eli suojan voimassa pysymistä ainakin yhdessä jäsenvaltiossa 1.7.1995), mutta, kuten jäljempänä todetaan, sama ei päde jälkimmäiseen edellytykseen. Ei varmasti ole helppoa tulkita, milloin teos täyttää ”direktiivissä 92/100/ETY säädetyt suojan edellytykset”.

2. Ensimmäinen vaihtoehtoinen edellytys

57. Tuomiossa Butterfly Music [29] tulkittiin ensimmäisen kerran direktiivin 93/98 10 artiklaa ja erityisesti sen 2 kohtaa. [30] Siinä lausuttiin, että tämän kohdan mukaisesti direktiivissä säädettyjen suoja-aikojen soveltamisesta voi seurata, että niissä jäsenvaltioissa, joiden lainsäädännössä säädetty suoja-aika oli direktiivissä säädettyä lyhyempi, aletaan suojella uudelleen sellaisia teoksia tai kohteita, joiden suoja on jo lakannut.

58. Saman tuomion mukaan yhteisön lainsäätäjän nimenomaisena tarkoituksena oli ollut tällaisen seurauksen aikaansaaminen [31] ja tarkoitus oli yhdenmukaistaa kansallisten lainsäädäntöjen tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien voimassaoloajat mahdollisimman nopeasti [32] ja välttää sellaiset tilanteet, että tietyt oikeudet ovat joissain jäsenvaltioissa lakanneet ja toisissa jäsenvaltioissa sitä vastoin edelleen voimassa. [33]

59. Tätä taustaa täsmennettiin tuomiossa Sony Music Entertainment, jossa todettiin, että direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdassa asetettu ensimmäinen vaihtoehtoinen edellytys edellyttää, että kohdetta suojattiin aikaisemmin ainakin yhdessä jäsenvaltiossa mutta ei välttämättä jäsenvaltiossa, jossa suojaa vaaditaan. [34] Saman tuomion mukaan yhdenmukaistettua voimassaoloaikaa sovelletaan myös silloin, kun tekijänoikeuden kohde ei milloinkaan ole saanut suojaa siinä jäsenvaltiossa, jossa suojaa vaaditaan. [35]

26 — Tämä päivämäärä perustuu direktiivin 93/98 13 artiklan 1 kohtaan.

27 — Samaa oikeudellista ilmiötä kuvataan erotuksetta ilmaisuilla oikeuden uudelleen syntyminen, palautuminen tai henkiin herättäminen.

28 — Ks. alaviitteessä 7 mainitun direktiivin 2006/116 johdanto-osan kolmas perustelukappale. Vääristymät eivät olleet pelkästään hypoteettisiä, minkä osoittaa 24.1.1989 annettu tuomio EMI Electrola v. Patricia Im- und Export ym. (341/87, EU:C:1989:30).

29 — C-60/98, EU:C:1999:333.

30 — Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kysymyksessä viitattiin kolmansien saamien oikeuksien suojaamiseen, eli 3 kohtaan.

31 — Tuomiossa päätettiin tämä tarkoitus vertaamalla komission alkuperäistä ehdotusta (jonka mukaan sen säännöksiä sovelletaan ”oikeuksiin, joiden suoja ei ole vielä lakannut 31.12.1994”) ja Euroopan parlamentin uuteen versioon tekemiä muutoksia, jotka hyväksyttiin olennaisilta osin direktiivin 93/98 lopullisessa versiossa. Ks. tuomio 29.6.1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333, 18 ja 19 kohta).

32 — Direktiivin 93/98 johdanto-osan toisessa perustelukappaleessa esitetty tavoite.

33 — Tuomio 29.6.1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333, 20 kohta).

34 — Tuomio 20.1.2009, Sony Music Entertainment (C-240/07, EU:C:2009:19, 22 kohta).

35 — Idem, tuomion 25 kohta.

60. Tuomiossa Flos [36] unionin tuomioistuin tunnusti ensin tekijänoikeuksien ja mallien samanaikaisen suojan periaatteen [37] ja totesi sen jälkeen, ettei jäsenvaltioilla ole mahdollisuutta säätää tämän suojan voimassaoloajasta, sillä se on jo vahvistettu direktiivillä 93/98. [38] Se päätteli, että ”jäsenvaltiossa tai jäsenvaltion osalta rekisteröityjä malleja, jotka ovat täyttäneet jäsenvaltioissa asetetut tekijänoikeuden suojan edellytykset, kuten muun muassa omaperäisyyden, ja joita koskeva direktiivin 93/98 1 artiklassa, luettuna yhdessä kyseisen direktiivin 10 artiklan 2 kohdan kanssa, säädetty suoja-aika ei ollut vielä päättynyt, oli suojattava direktiivin 98/71 17 artiklan mukaan kyseisen jäsenvaltion tekijänoikeudella”. [39]

61. Kun tätä oikeuskäytäntöä sovelletaan Charly- ja Chaplin-tuolien tapaukseen ja katsotaan, että näitä kahta kohdetta voidaan suojata tekijänoikeuksilla (mitä kukaan ei siis ole riitauttanut), direktiivin 93/98 ”palautumisvaikutuksen” pitäisi koskea Montisin tekijänoikeuksia, jos näytetään, että 1.7.1995 teoksia suojattiin vielä jossakin jäsenvaltiossa, joko Alankomaissa tai missä tahansa muussa jäsenvaltiossa.

62. Vastauksena istunnossa esitettyyn kysymykseen siitä, suojattiinko tuoleja tekijänoikeuksilla jossakin jäsenvaltiossa (sillä toimitetuissa kirjelmissä käsiteltiin näiden oikeuksien voimassaoloa Saksassa), sekä Montisin että Goossensin vastaus oli kuitenkin ehdoton ”ei”.

63. Näin ollen on lähdettävä siitä toteen näytetystä tosiseikasta, että 1.7.1995 Charly- ja Chaplin-tuoleja ei suojattu tekijänoikeuksilla missään unionin valtiossa. Tämän vuoksi Montis ei voi vedota direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdan taannehtivuuteen ensimmäisen vaihtoehtoisen edellytyksen perusteella. [40]

3. Toinen vaihtoehtoinen edellytys

64. Tulkintaongelmat ovat suurempia tarkasteltaessa toista vaihtoehtoista edellytystä, joka koskee direktiivissä 93/98 asetettuja suojan voimassaoloaikoja ja josta säädetään sen 10 artiklan 2 kohdassa, jonka lopussa viitataan direktiiviin 92/100. Edellä on jo todettu, ettei tästä ole olemassa oikeuskäytäntöä.

65. Tämän ilmaisun sanamuoto ja direktiivin 92/100 myöhempi tulkinta aiheuttavat jonkin verran hämmennystä, sillä ei ole helppoa määrittää tässä viimeksi mainitussa direktiivissä oletetusti säädettyjä ”suojan edellytyksiä”. [41] Todellisuudessa direktiivin 92/100 2 artiklassa todetaan ainoastaan oikeudenhaltijat ja suojatut vuokraus- ja lainausoikeuksien ja muiden tekijänoikeuden lähioikeuksien kohteet. [42]

36 — Tuomio 27.1.2011, C-168/09, EU:C:2011:29.

37 — Idem, tuomion 37 ja 38 kohta.

38 — Idem, tuomion 39 kohta.

39 — Idem, tuomion 41 kohta.

40 — Mikään ei muuta sitä, että Montisin mukaan näyttö tällaisesta voimassaolosta Saksassa olisi voitu esittää kolmatta osapuolta vastaan käydyssä toisessa oikeudenkäynnissä, sillä tämä ennakkoratkaisukysymys on oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvä seikka riita-asiassa, jota käsitellään Alankomaiden Hoge Raadissa (Alankomaiden korkein oikeus), jossa ei voida käsitellä tosiseikkoja eikä esittää uusia todisteita.

41 — Komissio myönsi istunnossa, että direktiivi 92/100 ei sisällä niitä ”suojan edellytyksiä”, joihin direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdan lopussa viitataan.

42 — Konkreettisesti viitataan yksinoikeuksiin sallia tai kieltää vuokraus ja lainaus, ja nämä oikeudet voivat kuulua tekijälle (tämän teostensa alkuperäiskappaleen ja kopioiden osalta), esittäjälle (tämän esitysten tallennusten osalta), äänitteen tuottajalle (tämän äännitteiden osalta) ja elokuvan ensimmäisen tallennuksen tuottajalle (elokuvan alkuperäiskappaleen ja kopioiden osalta).

66. Vaikka joissakin tilanteissa direktiivissä 92/100 mainitaan määrätyt edellytykset, jotka on täytettävä, kuten elokuvateoksen tuottajan tapauksessa (2 artiklan 1 kohdan neljäs luetelmakohta),[43] toisissa tilanteissa niitä ei täsmennetä, kuten äänitteiden tuottajan tapauksessa (2 artiklan 1 kohdan kolmas luetelmakohta). Kuitenkin kaikissa tapauksissa on täytettävä kyseiseen direktiiviin sisältyvät yleiset suojaa koskevat vaatimukset,[44] kuten 12 artiklassa asetettu vaatimus suojan voimassaolosta.[45]

67. Nyt esillä olevan asian kannalta on syytä huomata, että myös direktiivin 92/100 13 artiklan 1 kohdassa tässä direktiivissä säädettyjen oikeuksien uudelleen syntyminen rajoitetaan oikeuksiin, jotka ”vielä 1 päivänä heinäkuuta 1994 saivat suojaa jäsenvaltioiden – – lainsäädännön perusteella taikka *täyttivät kyseisenä päivänä tämän direktiivin säännösten mukaiset suojan saamisen perusteet*”.[46]

68. Historialliselta kannalta tämä on ehkä paremmin ymmärrettävissä: direktiivissä 92/100 jäsenvaltiot velvoitettiin ensimmäisen kerran suojaamaan tiettyjä oikeuksia, joita joko ei ollut suojattu kaikissa jäsenvaltioissa tai ei ollut suojattu missään niistä.[47] Ilmeisin on direktiivissä 92/100 säädetty esittäjän oikeus tämän esityksen tallennusten osalta.[48]

69. Näiden seikkojen valossa ja direktiivin 93/98 perusteella näyttää siltä, että sen 10 artiklan 2 kohdan lopussa oleva viittaus direktiiviin 92/100 on ymmärrettävä siten, että siinä vahvistettiin – ja tarvittaessa laajennettiin – sellaisten tekijänoikeuden kattamien teosten tai lähioikeuksilla suojattujen kohteiden suoja, joita suojattiin jo 1.7.1994 tai joiden olisi pitänyt saada tällainen suoja, jos jäsenvaltiot olisivat saattaneet direktiivin 92/100 osaksi kansallista oikeusjärjestystään.[49]

70. Direktiivillä 93/98 ei pyritty palauttamaan taannehtivasti mitään tekijänoikeuksista tai kohteista, joiden suoja oli lakannut jäsenvaltioissa, sillä tällainen menettely ei ollut tarpeen sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan kannalta.[50] Sillä pyrittiin ainoastaan siihen, että sen antama suoja ulottuisi oikeuksiin ja kohteisiin, jotka vaihtoehtoisesti olivat edelleen voimassa jossakin jäsenvaltiossa 1.7.1995 tai joiden olisi pitänyt saada tätä suojaa direktiivin 92/100 mukaisesti. Sen tarkoituksena oli siten, kuten edellä on todettu, yhtenäistää suoja-aika koko unionissa ja välttää siten erilaisten kansallisten suoja-aikojen aiheuttamat vääristymät.[51]

71. Montis väittää joka tapauksessa, että sen tekijänoikeudet ja niillä sen tuoleille hankittu suoja ovat syntyneet uudelleen, mutta se ei vetoa mihinkään vuokraus- tai lainausoikeuteen tai muuhun direktiivissä 92/100 nimenomaisesti säädettyyn tekijänoikeuteen (tai lähioikeuteen). Näin ollen se ei voi perustellusti vedota myöskään direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdan lopussa olevaan viittaukseen.

43 — Kyseessä täytyy olla elokuvan ensimmäinen tallennus – joka niin ikään määritellään tässä säännöksessä – ja oikeudet koskevat yksinomaan elokuvan alkuperäiskappaletta ja kopioita.

44 — Äänitteiden valmistajien osalta suoja on voimassa vähintään 20 vuotta esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyritysten suojaamisesta tehdyn Rooman yleissopimuksen (1961) 14 artiklan perusteella.

45 — Reinbothe, J. ja von Lewinski, S., *The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy*, Lontoo, 1993, s. 120.

46 — Kursivointi tässä.

47 — Ks. Commission of the European Communities, *Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action*, KOM(88) 172 lopullinen, s. 159.

48 — Direktiivin 92/100 2 artiklan 1 kohdan toinen luetelmakohta.

49 — Walter, M. M., ”Term Directive – Article 10 Application in time”, Walter, M. M. ja Von Lewinski, S., *European Copyright Law – A Commentary*, Oxford, 2010, s. 622.

50 — Jorna, K. ja Martin-Prat, M., ”New rules for the game in the European copyright field and their impact on existing situations”, *European Intellectual Property Review* (EIPR), 1994, s. 148.

51 — Ks. tavaroiden vapaan liikkuvuuden osalta tuomio 17.5.1988, Warner Brothers ym. v. Christiansen (158/86, EU:C:1988:242, 10–16 kohta).

4. Mahdollinen viittaus direktiiviin 98/71

72. Istunnossa asianosaiset olivat jokseenkin yksimielisiä siitä, että direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdassa olevaa viittausta direktiiviin 92/100 on tulkittava joustavasti ja dynaamisesti siten, että se ulotetaan koskemaan kaikkia immateriaalioikeuksien yhdenmukaistamissäännöksiä, myös mallien, joiden oikeudellisesta suojasta säädetään unionin tasolla direktiivissä 98/71. Tällä tavoin pääasian kohteena olevien tuolien tekijänoikeussuoja voitaisiin vahvistaa rinnakkain niiden mallioikeussuojan kanssa.

73. En kuitenkaan ole vakuuttunut tämän kyseessä olevan viittauksen laajentamisesta.

74. Ensinnäkin pelkästään muodolliselta kannalta tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajasta annetun kodifiointidirektiivin 2006/116 10 artiklan 2 kohdassa on sama sanamuoto kuin direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdassa, eikä direktiiviin 92/100 tehtyyn viittaukseen ole puututtu. Tämä seikka riittäisi osoittamaan, että lainsäätäjä ei ole halunnut ulottaa viittausta muunlaisiin immateriaalioikeuksiin. Antaessaan vuonna 2006 edellä mainitun kodifiointidirektiivin se olisi vaikeuksitta voinut laajentaa tätä viittausta mallien suojasta annettuun direktiiviin 98/71, joka oli tuolloin voimassa, mutta se ei tehnyt sitä.

75. Aineelliselta kannalta oli myöskin loogista, että direktiiviin 2006/116 sisällytettiin täsmälleen sama viittaus direktiiviin 92/100, sillä tällä viimeksi mainitulla direktiivillä, joka perustui alun perin vähimmäisaikoihin, suojattujen oikeuksien voimassaoloaika oli korvattu direktiivin 93/98 2 ja 3 artiklassa säädetyllä voimassaoloajalla.[52] Toisin sanoen direktiivin 92/100 oikeuksien voimassaoloajan sääntely tapahtui todellisuudessa direktiivillä 93/98. Tämän vuoksi direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdan siirtäminen direktiiviin 2006/116 oli välttämätöntä direktiivissä 92/100 säädettyjen oikeuksien suojan voimassaoloajan takaamiseksi erityisesti tapauksissa, joissa näitä oikeuksia ei tunnustettu kaikissa jäsenvaltioissa.

76. Mallioikeussuojan voimassaoloajasta säädetään taas direktiivin 98/71 10 artiklassa, ja se myönnetään viisivuotiskausiksi, eli se on hyvin erilainen kuin tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien suojan voimassaoloaika. Mallioikeuksien ja tekijänoikeuksien välisestä yhteydestä säädetään sen 17 artiklassa, jossa viitataan perustavanlaatuisesti kansalliseen lainsäädäntöön. Näissä olosuhteissa ei tarvittu lisäksi viittausta, joka tukeutuisi direktiiviin 92/100 tehdyn viittauksen hyvin löyhään tulkintaan, eikä tiedossa ollut, mitä lainsäädännöllistä tarkoitusta tämä uusi viittaus olisi palvellut.

5. Johtopäätös

77. Yhteenvetona voidaan todeta seuraavaa: a) Montis ei voi vedota direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdan alkuosaan, sillä se myöntää, että sen Charly- ja Chaplin-tuoleja koskevat tekijänoikeudet eivät olleet vaadittuna päivämääränä voimassa missään unionin valtiossa; ja b) se ei voi saada myöskään direktiivin 92/100 mukaista suojaa, koska direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdassa siihen tehtyä viittausta ei sovelleta tähän tekijänoikeuteen vaan ainoastaan direktiivissä 92/100 mainittuihin tekijänoikeuksiin. Kuten edellä on todettu, viittausta ei myöskään pidä ulottaa malleja koskevan direktiivin 98/71 mukaiseen suojaan.

78. Direktiiviä 93/98 voitaisiin kuitenkin soveltaa Montisin tekijänoikeuksiin tilanteessa, jossa Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentti (aikaisempi versio) olisi sen kanssa ristiriidassa siltä osin kuin siinä kielletään tekijänoikeuksien uudelleen syntyminen, koska se olisi tämän direktiivin 10 artiklan 2 kohdan tavoitteen vastainen. Juuri tätä tarkoitetaan Benelux-maiden tuomioistuimen esittämässä toisessa kysymyksessä.

52 — Sen 11 artiklassa kumotaan nimenomaisesti direktiivin 92/100 11 ja 12 artikla, joissa vahvistettiin kyseiset ”vähimmäisajat” odotettaessa ”tulevaa yhdenmukaistamista”, mikä toteutui direktiivillä 93/98 (ks. sen johdanto-osan 16 perustelukappale).

C Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentin (aikaisempi versio) yhteensoveltuvuus direktiivin 93/98 kanssa

79. Pöytäkirjalla,[53] joka allekirjoitettiin Brysselissä 20.6.2002, kumottiin 1.12.2003 alkaen Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentti (aikaisempi versio) ja vastaavasti saman lain 24 §. Syynä niiden kumoamiselle oli edellä todetun mukaisesti se, että Hoge Raad oli todennut ne Bernin yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen[54] vastaisiksi ja että TRIPS-sopimuksen 9 artiklassa allekirjoittajavaltiot velvoitettiin noudattamaan kyseistä yleissopimusta.

80. Tämä päätös vaikutti loogiselta, sillä Benelux-mallilaissa edellytettiin, että malleja koskevien tekijänoikeuksien haltija, joka haluaa pitää oikeudet voimassa, tekee uudistamisilmoituksen, joka oli toimitettava kulloisenkin suojan viisivuotiskauden päättymistä edeltävänä vuonna. Ilmoitus oli todellisuudessa yksi Bernin yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleessa kielletyistä muotovaatimuksista, minkä vuoksi se poistettiin Benelux-mallilaista.

81. Bernin yleissopimuksen ja unionin oikeuden välisestä yhteydestä TRIPS-sopimuksen 9 artiklan 1 kappaleen kautta on todettava, että Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentti (aikaisempi versio) oli TRIPS-sopimuksen voimaantulosta lähtien yhteensoveltumaton myös unionin oikeuden kanssa.

82. Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentin (aikaisempi versio) yhteensoveltumattomuus kansainvälisen oikeuden kanssa ja lisäksi unionin oikeuden kanssa TRIPS-sopimuksen ja Bernin yleissopimuksen välisen yhteyden kautta ei kuitenkaan ratkaise kysymystä sen suhteesta direktiiviin 93/98.

83. Goossens väittää, että direktiivillä 93/98 ei yhdenmukaistettu tekijänoikeuksien käyttämistä. Tämä väite ei ole täysin oikea, sillä direktiivin 93/98 8 artiklassa säädetään voimassaoloaikojen laskemisesta, mikä vaikuttaa näiden oikeuksien käyttämiseen. Vaikka väite olisikin oikea, sen perusteella Benelux-mallilain 21 § (aikaisempi versio) ei voisi säilyttää tehokasta vaikutustaan direktiivin 93/98 voimaantulon jälkeen.

84. Vaikka direktiivillä 93/98 toteutettu yhdenmukaistaminen ei käsitä malleihin kohdistuvien tekijänoikeuksien käyttöön liittyviä menettelyllisiä seikkoja, olisi epäloogista – ja ehdottoman formalistista – hyväksyä Benelux-mallilain 21 §:n (aikaisempi versio) voimassa pysyminen sellaisessa yhteydessä, jossa tekijänoikeussuojaa laajennetaan ajallisesti (70 vuoteen), kuten kyseisellä direktiivillä, jossa velvoitetaan myös jo päättyneiden tekijänoikeuksien palauttamiseen.

85. Vaikka direktiivin 93/98 taustalla ovat Bernin yleissopimuksen perusperiaatteet (joihin siinä viitataan toistuvasti)[55] ja yksi niistä on kielto asettaa tekijänoikeuksien ehdoksi tiettyjä hallinnollisia muodollisuuksia, olisi vaikeaa hyväksyä sitä, että direktiivin 93/98 tultua voimaan Benelux-mallilain 21 §:n (aikaisempi versio) vaatimus pysyisi voimassa kansallisessa (tässä tapauksessa Benelux-maiden) säännöksessä näiden samojen oikeuksien olemassaolon edellytyksenä. Jos tätä muotovaatimusta ei olisi asetettu tai jos se olisi poistettu aikanaan, direktiivillä 93/98 taattujen tekijänoikeuksien haltija voisi suoja-aikaansa pidentääkseen päättää valita, että sitä sovelletaan häneen. Benelux-mallilain 21 §:n (aikaisempi versio) vaatimuksen pysyminen voimassa vei perustan tältä mahdollisuudelta ja heikensi siten direktiivin 93/98 tehokasta vaikutusta.

53 — Ks. jälleen alaviite 3.

54 — Esitetty tämän ratkaisuehdotuksen 17 kohdassa. Sen mukaan tekijänoikeuksien nauttimisen ja käyttämisen ehdoksi ei saa asettaa mitään muodollisuuksia.

55 — Johdanto-osan 1, 5, 12, 14, 17 ja 22 perustelukappale sekä 1 ja 7 artikla.

86. Lisäksi Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentilla (aikaisempi versio), jolla rajoitettiin tällä tavoin tekijänoikeuksia, vaarannettiin direktiivin 93/98 tehokas vaikutus, koska sillä estettiin sen johdanto-osan 11 perustelukappaleen tavoitteiden toteuttaminen,[56] eli suojelun korkean tason aikaansaaminen ja kirjallisen ja taiteellisen luovuuden sopusointuiselle kehitykselle suotuisan oikeudellisen ympäristön luominen.

87. Uskon siten, että direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdan tehokas vaikutus oli sen täytäntöönpanolle asetetun määräajan päätyttyä esteenä Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentin (aikaisempi versio) kaltaiselle kansalliselle säännökselle, jonka mukaan tekijänoikeuksia, jotka olivat päättyneet ennen 1.7.1995 muotovaatimuksen täyttämättä jäämisen vuoksi, oli edelleen pidettävä sammuneina.

88. Tälle päätelmälle on esitettävä kaksi täsmennystä. Ensimmäinen koskee sitä, että Benelux-mallilain 21 §:n yhteensoveltumattomuus direktiivin 93/98 kanssa toteutuu, kuten edellä on todettu, siitä alkaen, kun tämä direktiivi on tullut voimaan. Direktiivin 93/98 perusteella ei voida väittää, että Benelux-mallilain 21 § (aikaisempi versio) oli yhteensoveltumaton sen kanssa ennen kuin direktiivi oli oikeudellisesti olemassa, vaikka se olisikin ristiriidassa Bernin yleissopimuksen kanssa, joka ei tuolloin ollut osa unionin oikeutta.

89. Toinen täsmennys liittyy siihen, että koska Montisin ja Goossensin välinen riita on yksityisten välinen oikeusriita, kansalliselle tuomioistuimelle on todettava, että direktiiveillä ei ole horisontaalista oikeusvaikutusta, ei edes selkeillä, täsmällisillä ja ehdottomilla säännöksillä, joilla myönnetään yksityisille oikeuksia ja asetetaan heille velvollisuuksia.[57] Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kansallisen tuomioistuimen on tällaisessa tilanteessa tulkittava kansallista lainsäädäntöään mahdollisimman pitkälle kyseessä olevan direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti ja otettava huomioon koko kansallinen oikeutensa ja käytettävä siinä hyväksyttyjä tulkintatapoja direktiivin täyden tehokkuuden varmistamiseksi ja direktiivillä tavoitellun tuloksen saavuttamiseksi.[58]

90. Kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta tukeutua direktiivin sisältöön, kun se tulkitsee ja soveltaa asiaan liittyviä kansallisen oikeuden säännöksiä, rajoittavat kuitenkin yleiset oikeusperiaatteet, erityisesti oikeusvarmuutta ja taannehtivuuskieltoa koskevat periaatteet, eikä kyseinen velvollisuus voi oikeuttaa kansallisen oikeuden contra legem -tulkintaa.[59]

91. Vaikka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on selvitettävä, voiko se tulkita kansallista oikeutta edellä todettuna ajanjaksona direktiivin 93/98 mukaisesti, on niin, että mikäli se ei ole mahdollista, kuten epäilen, asianosainen, jolle on aiheutunut vahinkoa kansallisen oikeuden yhteensoveltumattomuudesta unionin oikeuden kanssa, voi vedota tällaisissa olosuhteissa aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevaan oikeuskäytäntöön, kunhan tässä oikeuskäytännössä asetetut edellytykset täyttyvät.[60]

56 — Esitetty 9 kohdassa.

57 — Ks. tuomio 7.6.2007, Carp (C-80/06, EU:C:2007:327, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

58 — Tuomio 5.10.2004, Pfeiffer ym. (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 113 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 15.9.2011, Mücksch (C-53/10, EU:C:2011:585, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

59 — Tuomio 23.4.2009, Angelidaki ym. (C-378/07–C-380/07, EU:C:2009:250, 199 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

60 — Vastuun syntymisen kumulatiiviset edellytykset ovat seuraavat: a) direktiivin tarkoituksena on oltava oikeuksien antaminen yksityisille oikeussubjekteille; b) näiden oikeuksien sisällön on oltava määritettävissä direktiivin säännösten perusteella ja c) jäsenvaltiolle kuuluvan velvoitteen täyttämättä jättämisen ja aiheutuneen vahingon välillä on oltava syy-yhteys. Ks. tuomio 24.1.2012, Domínguez (C-282/10, EU:C:2012:33, 43 kohta) ja tuomio 23.4.2009, Angelidaki ym. (C-378/07–C-380/07, EU:C:2009:250, 202 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

92. Perusoikeuskirjan 17 artiklan 2 kohdan, jossa suojataan immateriaalioikeuksia ja johon komissio viittaa,[61] välittömästä sovellettavuudesta riittää kun todetaan, että asian tosiseikat ovat ajalta, jolloin perusoikeuskirjalla ei ollut sitovia oikeusvaikutuksia. Pidän siten tarpeettomana pohdintaa siitä, voivatko yksityiset saada kyseisen perusoikeuskirjan määräyksen perusteella tuomion Kücükdeveci[62] mukaisessa oikeuskäytännössä tarkoitetun subjektiivisen oikeuden sen soveltamiseen yksityisten välisessä oikeusriidassa, johon sovelletaan direktiiviä 93/98.

93. Riidanalaisella kansallisella lainsäädännöllä – silloin kun se oli voimassa – ei siten voitu rikkoa perusoikeuskirjan 17 artiklan 2 kohtaa, jolla ei tuolloin ollut oikeusvaikutuksia. Omistusoikeuden mahdolliseen loukkaukseen Benelux-mallilain 21 §:n 3 momentin (aikaisempi versio) muotovaatimuksen sammumisvaikutuksen vuoksi ei liioin voida vedota pääasian vastapuolta vastaan.

D *Tekijänoikeuksien uudelleen syntymisen päivämäärä*

94. Epäselvyyksiä on ymmärrettävästi ajankohdasta, jolloin Charly-nojatuolia ja Chaplin-tuolia koskevat tekijänoikeudet syntyivät uudelleen. Montis väittää, että kyse on päivämäärästä, jona nämä oikeudet lakkasivat, eli 18.4.1993. Mielestäni direktiivissä 93/98 ei kuitenkaan ole perusteita tälle päätelmälle, vaan siitä voidaan saada tukea toisenlaisille perusteluille.

95. Kansallinen tuomioistuin voisi mahdollisesti katsoa, että Benelux-mallilain 21 §:n (aikaisempi versio) kumoaminen pöytäkirjalla oli taannehtivaa siten, että tekijänoikeuksien sammuminen tämän säännöksen nojalla olisi jo alun perin pätemätöntä (ex tunc) (sanotun kuitenkaan rajoittamatta kolmansien oikeuksia). Benelux-maiden tuomioistuimet voisivat myös katsoa, jos se on niiden oikeusjärjestyksen mukaista, että Benelux-mallilain 21 §:n (aikaisempi versio) yhteensoveltumattomuus Bernin yleissopimuksen kanssa teki tekijänoikeuksien sammumisesta muotovaatimusten noudattamatta jättämisen vuoksi mahdotonta, jälleen ex tunc. Kummassakaan tapauksessa kyse ei ollut menetettyjen tekijänoikeuksien uudelleen syntymisestä, vaan pikemminkin toteamuksesta, että oikeudellisesti ne eivät olleet milloinkaan sammuneet. Mihin ratkaisuun sitten päädytäänkin, mielestäni siinä ei voida turvautua unionin tuomioistuimeen, jolla ei ole toimivaltaa sen paremmin tulkita kansallista oikeutta (tässä tapauksessa Benelux-mallilakia ja sen osittain kumonnutta pöytäkirjaa) kuin verrata sitä kansainvälisen oikeuden normeihin (Bernin yleissopimukseen) silloin, kun ne eivät olleet osa unionin oikeutta.

96. Direktiivissä 93/98 säädetty tekijänoikeuksien uudelleen syntyminen tapahtui mielestäni unionin oikeuden kannalta 1.7.1995, eli sen 10 artiklan 2 kohdassa säädettynä ajankohtana, luettuna yhdessä 13 artiklan 1 kohdan kanssa. Yhteisön lainsäätäjä täsmensi (13 artiklan 1 kohta), että jäsenvaltioiden oli toteutettava uuden yhtenäisen tekijänoikeusjärjestelmän, myös tekijänoikeuksien mahdollisen uudelleen syntymisen (10 artiklan 2 kohdan perusteella), noudattamisen edellyttämät toimenpiteet kyseiseen päivämäärään mennessä. Se oli myös tietoinen kolmansien taholta ennen kyseistä päivämäärää mahdollisesti ”tapahtuneesta hyväksi käyttämisestä”, ja säädetyn rajoittamatta tätä käyttöä ja kolmansien saamia oikeuksia se ulotti suojan voimassaoloajan 70 vuoteen.

97. Mielestäni tämä päivämäärä on kuitenkin syytä pitää erillään kahdesta muusta päivämäärästä: ensinnäkin ajankohdasta (19.4.1993), jolloin ilman jatkuvuutta koskevaa ratkaisua tekijänoikeudet, jotka olivat lakanneet ilman laillisesti hyväksyttävää perustetta, syntyisivät uudelleen. Tämä olisi palauttamisajankohta, jos alankomaalaiset tuomioistuimet määrittäisivät uudistamisilmoituksen

61 — Komissio väittää huomautustensa 45 kohdassa, että immateriaalioikeuden rajoittamisessa pitäisi joka tapauksessa noudattaa sen olennaista sisältöä, ja viittaa 24.11.2011 annettuun tuomioon Scarlet Extended (C-70/10, EU:C:2011:771, 43 kohta) ja 16.7.2015 annettuun tuomioon Coty Germany (C-580/13, EU:C:2015:485, 35 kohta). Säännös, jonka mukaan tekijänoikeus syntyy poikkeuksellisesti uudelleen taannehtivasti sen jälkeen, kun tekijänoikeussuoja on lakannut, ei kuitenkaan näytä kuuluvan omistusoikeuden ydinsisältöön.

62 — Tuomio 19.1.2010, C-555/07, EU:C:2010:21, 56 kohta.

lainvastaiseksi ja katsoisivat, että koska tällainen vaatimus on taannehtivasti pätemätön, sitä ei ole ollut olemassa. Tällaisessa tilanteessa olisi sovellettava tekijän kuolemasta laskettavaa 70 vuoden tekijänoikeussuojan voimassaoloaikaa direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohdan nojalla, jos Montisin tekijänoikeudet olisivat kaikesta huolimatta olleet voimassa jossakin jäsenvaltiossa 1.7.1995.

98. Toinen päivämäärä [63] on Benelux-mallilain 21 §:n (aikaisempi versio) kumoamisesta tehdyn pöytäkirjan voimaantulon päivämäärä 1.12.2003. Kun kyse on Benelux-maiden oikeudesta, jolla on tämänkaltaisen menettelyn osalta sama merkitys kuin kansallisella oikeudella, unionin tuomioistuimen asiana ei ole tulkita sitä. Jos ehdottamallani tavalla Montisin tekijänoikeuksien uudelleen syntymisen päivämäärä voi olla unionin oikeuden kannalta ainoastaan 1.7.1995, kansallisten tuomioistuinten on selvitettävä pöytäkirjan voimaantulopäivän merkitys ja sen mahdolliset ajalliset vaikutukset. Vaikka minun tehtävänäni ei ole arvioida tämän kansallisen säännöksen tulkintaa, siitä voitaisiin kenties päätellä, että Montisin uudelleen syntyneisiin oikeuksiin ei voida vedota kolmansia vastaan 1.12.2003 saakka, mikä johtaa vielä viimeiseen pohdintaan vilpittömässä mielessä olevien kolmansien oikeuksien suojaamisesta.

99. Direktiivin 93/98 10 artiklan 3 kohdan ensimmäisen virkkeen yksiselitteisen säännöksen vuoksi on loogista olla vaatimatta näiltä kolmansilta minkäänlaista taloudellista korvausta tällaisten oikeuksien perusteettomasta käytöstä ennen niiden uudelleen syntymistä 1.7.1995. Saman kohdan toisessa virkkeessä jäsenvaltiot kuitenkin velvoitetaan toteuttamaan toimenpiteitä kolmansien saamien oikeuksien suojaamiseksi ja jätetään niille hyvin laaja harkintavalta annettavan lainsäädännön osalta.

100. Näissä olosuhteissa kansallisessa lainsäädännössä on edellisissä kohdissa mainituin rajoituksin säädettävä vaikutuksista, joita Benelux-mallilain 21 §:n (aikaisempi versio) kumoamisella 1.12.2003 alkaen on pöytäkirjan mukaan, ja ratkaistava, voidaanko tätä kumoamista pitää tällaisena lainsäädäntötoimena, joka on direktiivillä tavoitellun päämäärän mukainen. Koska Benelux-maiden tuomioistuin ei ole nimenomaisesti pyytänyt direktiivin 93/98 10 artiklan 3 kohdan tulkintaa, oikeusriitaa ei ole syytä käsitellä siltä kannalta.

V Ratkaisuehdotus

101. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Benelux-maiden tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin seuraavasti:

1) Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta annetun direktiivin 93/98/ETY 10 artiklan 2 kohta on esteenä kansalliselle säännökselle, jonka nojalla taiteellisen teoksen tekijänoikeudet, joka olivat lakanneet ennen 1.7.1995 pelkän hallinnollisen muotovaatimuksen täyttämättä jättämisen vuoksi, katsotaan edelleen sammuneiksi. Kansallisen tuomioistuimen on ratkaistava, voiko se käsiteltävänään olevan yksityisten välisen oikeusriidan olosuhteissa tulkita lainsäädäntöään mainitun direktiivin mukaisesti ja tarvittaessa olla soveltamatta kansallista säännöstä.

2) Direktiivin 93/98 10 artiklan 2 kohtaa, yhdessä 13 artiklan 1 kohdan kanssa, on tulkittava siten, että siinä tarkoitetut tekijänoikeudet syntyivät uudelleen 1.7.1995.

63 — Montis on esittänyt kolmannen päivämäärän, 17.11.1998, jolloin direktiivi 98/71 tuli voimaan. Edellä 44 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa esitetyistä syistä asian käsittelyä ei ole mahdollista ulottaa koskemaan kyseisen direktiivin mahdollista vaikutusta, minkä vuoksi katson, ettei tätä mahdollista päivämäärää ole syytä ottaa huomioon.